

Middelste Bonte Specht *Dendropicos medius* als broedvogel in Drenthe in 2017-18

Eelke Schoppers

Het heeft enige jaren geduurd, maar de Middelste Bonte Specht heeft nu ook in Drenthe vaste voet aan de grond gekregen. Om de prille broedvogelstand van deze specht zo goed mogelijk vast te leggen is door de Werkgroep Avifauna Drenthe de Middelste Bonte Specht tot Drentse vogel van het jaar 2017 uitgeroepen. Naderhand is hier 2018 aan toegevoegd. Zoveel mogelijk potentieel geschikte gebieden zijn onder tellers verdeeld. Aan hen de taak de vaak zwijgzame spechten op te sporen. Hierin zijn ze goed geslaagd en de resultaten worden in dit artikel gepresenteerd.

Tot eind vorige eeuw was de Middelste Bonte Specht een zeldzaamheid in Nederland. In de jaren 90 nam het aantal waarnemingen en kort daarop ook het aantal broedgevallen licht toe. In 1998-2000 bedroeg de stand 5-10 territoria en die zaten vooral in Zuid-Limburg (Sovon 2002). In 1999 werden de eerste in Twente gezien, waar vanaf 2004 werd gebroed. Daarna ging het snel met aanzienlijke toename in de bolwerken Zuid-Limburg en Twente en nieuwe vestigingen vooral in de oostelijke en zuidelijke provincies. In 2016 werden 660 territoria geteld en bedroeg de populatie naar schatting al 825-950 territoria (Boele *et al.* 2018).

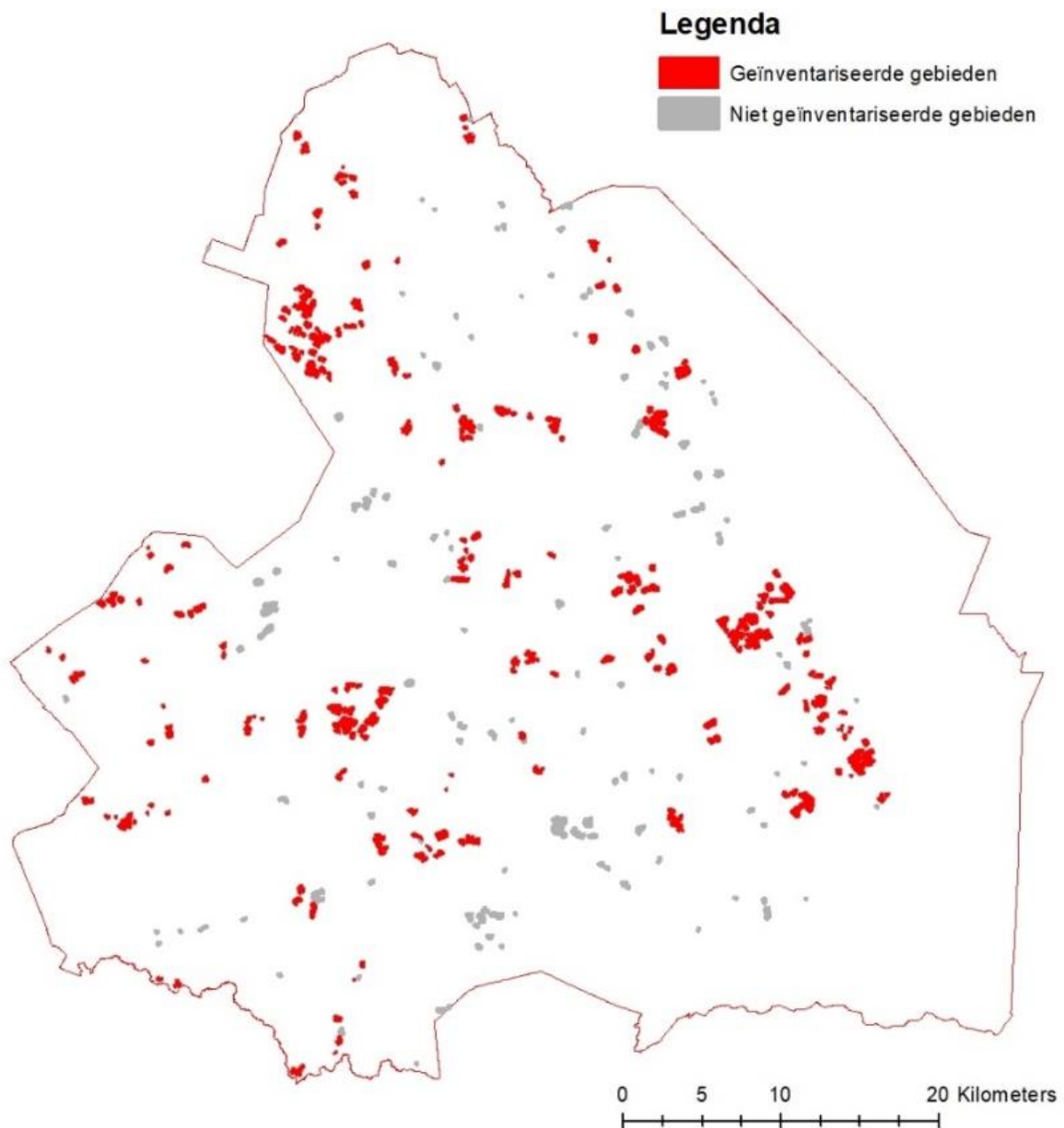
In het bosrijke Drenthe liep het zo'n vaart niet. Na enkele waarnemingen in 1997 en 1999 was er vanaf 2010 voor het eerst sprake van een blijvende vestiging bij Oosterhesselen. Vervolgens kroop de stand omhoog en tijdens het atlasproject 2013-15 kon gesproken worden van een broedpopulatie van 5-10 territoria (van Dijk *et al.* 2017).

De verwachting was dat de Middelste Bonte Specht (verder Mibo genoemd) binnen afzienbare tijd in meer gebieden op zou duiken. Daarom is besloten om in 2017 met een gerichte inventarisatie de huidige broedverspreiding en aantallen in geheel Drenthe zo goed mogelijk vast te stellen.

Methode

Voor de inventarisatie werd als uitgangspunt de landelijke kaart met in potentie geschikte bosgebieden voor Mibo's genomen (van Dongen *et al.* 2009). Gebieden op deze kaart zijn onderscheiden op basis van het voorkomen van de zogenaamde hoofdboomsoorten zomereik, haagbeuk, zoete kers, es en populier, met een jaar van aanplant dat vóór 1930 lag. Inventarisatie richtte zich op deze gebieden. Om de onderscheiden gebieden werd een zone van ca 100 m aangehouden, die ook geïnventariseerd moest worden. Clusters van kleine gebieden werden vaak als één gebied geïnventariseerd. Enkele geschikt geachte, maar niet op de kaart aangegeven gebie-

den zijn toegevoegd. De totale oppervlakte bedroeg 3500 ha. 82% van deze gebieden kon onder tellers worden verdeeld, waarbij grote gebieden hoger prioriteerden dan kleine (figuur 1).

Figuur 1. Ligging van op Middelste Bonte Spechten te inventariseren bosgebieden. De rood gemarkeerde gebieden zijn in 2017-18 geïntervieweerd, de grijze niet. *Distriburion of woodland areas, regarded as suitable for Middle Spotted Woodpeckers (deciduous and planted before 1930). The red marked areas were surveyed in 2017-18.*

Opdracht aan de tellers was het telgebied minimaal tweemaal bij voorkeur omstreeks zonsopgang en onder gunstige omstandigheden (rustig, zonnig en droog weer) in de periode half februari-half april (met uitloop tot begin juni) te bezoeken.

Vooraf in het begin van deze periode kunnen Mibo's luidruchtig zijn en relatief gemakkelijk op te sporen. Te inventariseren bosgebieden moesten rustig lopend worden doorkruist, waarbij geadviseerd werd om op de meest geschikte plekken (met oude eiken) het geluid van de Mibo af te spelen. Ook na het vaststellen van een Mibo werd geadviseerd door te gaan met inventarisatie voor vervolgwarnemingen of indicaties van nestelen. Alle waarnemingen van Mibo's moesten genoteerd worden, waarbij speciaal gelet werd op de nasale roep 'wééh...wééh' en de serie 'biek-biek-biek'-roepjes. Voor het vaststellen van een territorium was minimaal één waarneming van een paar of van territorium- dan wel nestindicerend gedrag in geschikt broedbiotoop in de periode 20 februari-1 juni vereist. Waren alleen volwassen individuen in het broedbiotoop waargenomen, dan gold als vereiste 2 waarnemingen in de periode 1 april-1 juni. Positieve waarnemingen werden zoveel mogelijk direct ingevoerd via de site www.waarneming.nl. De inventarisatierichtlijnen en interpretatiecriteria komen overeen met die van Sovon (Vergeer *et al.* 2016, Sovon-site, van Dongen *et al.* 2009). Informatie uit lopende inventarisaties en uit www.waarneming.nl werd naderhand toegevoegd. Waarnemingen waarvan niet met zekerheid vastgesteld kon worden of het dubbeltellingen waren, zijn geclusterd tot een (arbitraire) afstand van maximaal 4 km. Gegevens van Mibo's van voor 2017 zijn voornamelijk geput uit www.waarneming.nl en uit de Sovon-projecten, waaronder de Vogelatlas 2013-15.

Resultaten

In 2017 werden 19 territoria vastgesteld en in 2018 ook 19. Ten opzichte van 2017 zaten er in 2018 in vier nieuwe gebieden Mibo's, zodat het totaal in beide jaren uitkomt op 22 bezette gebieden en 25 territoria (figuur 2, tabel 1). Op ruim de helft van de locaties (54%) werden in beide jaren territoria van Mibo's vastgesteld, elders in één van beide jaren. Op enkele locaties zijn uitsluitend buiten het aangehouden broedseizoen Mibo's gezien, zoals in de boswachterijen van Emmen, Gees, Hooghalen, Schoonloo en Smilde. Mogelijk zijn deze tijdens de inventarisatie gemist. Al met al wordt de Drentse populatie geschat op 25-30 territoria.

De meeste waarnemingen hebben betrekking op zingende of baltsende spechten (72%), paren (24%) of op volwassen individuen (4%). In 2018 is voor het eerst het nestelen in Drenthe vastgesteld op Landgoed de Klencke waar een nest met jongen werd gevonden in een zomereik op 13 m hoogte.

In de praktijk bleek dat het wel of niet afspelen van het geluid weinig verschil maakte om Mibo's te ontdekken.

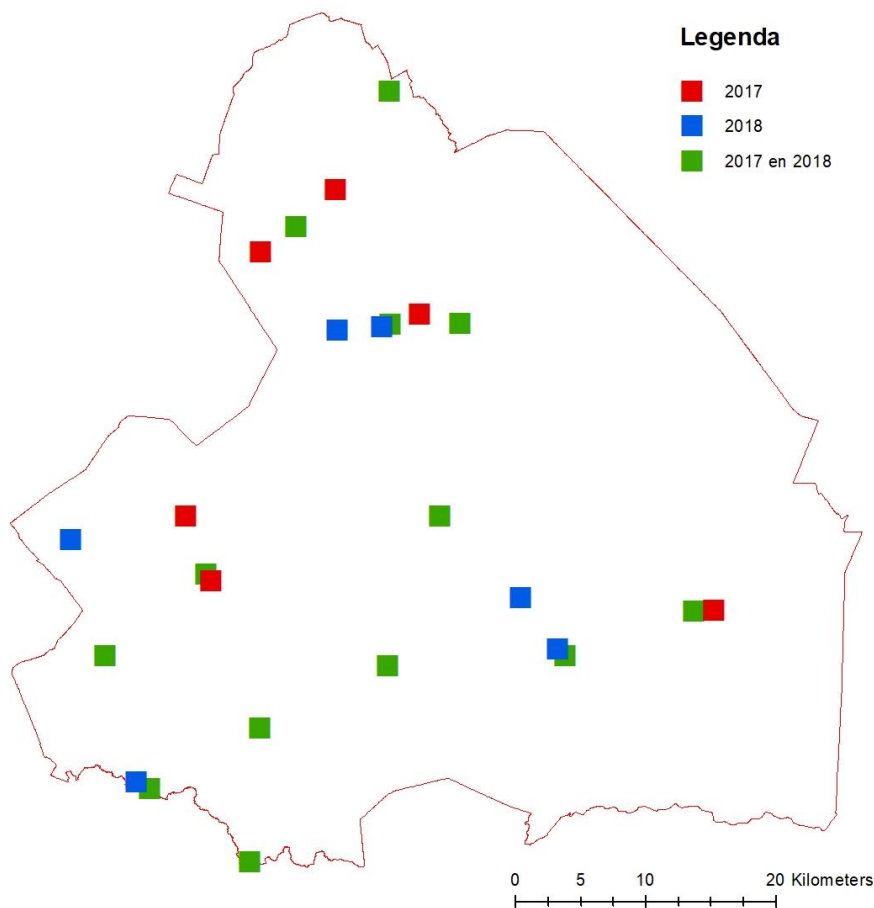
Vóór 2017

De eerste Mibo in Drenthe werd gezien in 1997 in Berkenheuvel (Bijlsma & Brandsma 1997) en de tweede betrof een dode vogel bij Oldengaerde Dwingeloo in 1999 (E. Ebink). Beide zijn met foto's vastgelegd. Uit 2000-2009 zijn geen waarnemingen bekend. Vanaf 2010 werden Mibo's waargenomen op Landgoed de Klencke en daar zitten ze sindsdien jaarlijks. Tussen 2011 en 2016 zijn op twaalf

locaties territoria van Mibo's vastgesteld (tabel 1). Meestal blijkt het om eenjarige vestigingen te gaan. Het aantal jaarlijks vastgestelde territoria in 2011-16 bedraagt respectievelijk 1, 1, 3, 5, 4 en 8 (tabel 1). Tijdens het atlasproject in 2013-15 werd de Drentse populatie op 5-10 territoria gehouden (van Dijk *et al.* 2017), in 2017-18 is dat aantal meer dan verdubbeld.

Tabel 1 Territoria van de Middelste Bonte Specht per locatie in Drenthe. *Number of territories of Middle Spotted Woodpecker per location in Drenthe.*

Locatie <i>Area</i>	N territoria <i>territories</i>		Indicatie 2017-2018 <i>Indication 2017-2018</i>	Registratie vóór 2017 (jaar) <i>Observations before 2017 (year)</i>
	2017	2018		
Aalden - De Gelpenberg	0	1	Paar	
Assen - Amelterhout	1	0	Man roepend	
Assen - Asserbos	1	2	Paar, nestbouw	2014 en 2016 (2)
Assen - Peelinckbos	0	1	Man roepend	
Bargerveen - Schoonebekerveld	0	0	-	2016
De Wijk - Landgoed de Havixhorst	0	1	Man roepend	
De Wijk - Landgoed Dickninge	1	1	Paar	2013-2015
Diever	1	0	Man roepend	
Diever - Berkenheuvel	0	0	-	1997, 2015, 2016
Doldersum - Boschoord	0	0	-	2016
Donderen	1	0	Man roepend	
Dwingelderveld - De Bork, OI- dengaerde	2	1	Man roepend	2016
Dwingelderveld - boswachterij	0	0	-	2014
Echten - Landgoed Huis te Echten	1	1	Man roepend	
Emmen - Emmerdennen	1	0	Man roepend	
Emmen - Oude Noorder Dierenpark	1	1	Man roepend	
Frederiksoord	0	1	Man roepend	
Havelte	1	1	Man roepend	
Nolde - Rabbinge-Wildenberg	1	1	Man roepend	
Norg - Norgerholt	1	1	Man roepend	2014
Oosterhesselen - Landgoed de Klenc- ke	1	2	Nest met jongen en man roepend	2011-2016
Paterswolde - Landgoed de Braak	1	1	Paar, nestbouw	
Rolde - Boerbos	1	1	Adult	
Ruinen - boswachterij	0	0	-	2013
Tiendeveen	1	1	Man roepend	
Veenhuizen	1	0	-	
Westerbork	1	1	Paar	2015
Zuidlaren - Dennenoord	0	0	-	2016
Totaal	19	19	-	

Figuur 2. Ligging van de territoria van de Middelste Bonte Specht in Drenthe. *Distribution of territories of Middle Spotted Woodpecker in Drenthe.*

Biotoop

Het biotoop van de Mibo in Drenthe bestaat uit oude, structuurrijke loofbossen met veel oude zomereiken en dood hout op de grond. Dit komt overeen met het landelijke beeld (van Dongen *et al.* 2009). In Drenthe zijn ze hoofdzakelijk vastgesteld in kleine bospercelen, vaak op landgoederen of havezaten, in bospercelen of parken in of nabij de bebouwde kom met oude loofbomen en in kleine stukken loofbos in grote naaldbossen.

Discussie

De inventarisatie was niet provinciedekkend en grotendeels gericht op potentieel geschikte biotopen. Tevens zijn niet alle potentieel geschikte locaties geïnvventariseerd, zoals gebieden in (delen van) de boswachterijen van Borger, Gees, Ruinen en Smilde en gebieden in de omgeving van Hollandscheveld, Gees, Schoonebeek, Smilde en Wijster. Hier kan aan worden toegevoegd dat mogelijk ook Mibo's zijn gemist buiten bossen, in lanen, houtwallen en andere kleine lijnvormige elementen of percelen met minimaal honderd jaar oude zomereiken, die niet waren geselecteerd op de kaart met potentiële bossen. Gezien de weinige aanvullende waarnemingen van Mibo's uit wel geïnvventariseerde delen in deze landschappen, zullen hier geen grote aantallen Mibo's zijn gemist. Dit sluit aan bij het zeer geringe aan-

tal aanvullende waarnemingen afkomstig uit vaak al decennia lang geïnventariseerde gebieden zoals Dwingelderveld, Drents-Friese Wold, Holtingerveld en tientallen BMP-gebieden, als ook uit inventarisaties van boswachterijen en grote bossen en voor het atlasproject 2013-15 (details, zie Van Dijk et al. 2017).

Foto 1. Middelste Bonte Specht 9 april 2018 in De Braak Paterswolde (Paul Ruiters). *Middle Spotted Woodpecker in De Braak, an old estate.*

Mibo's laten zich soms lastig waarnemen en dat is vooral het geval in gebieden met lage dichtheden, zoals in Drenthe. Ze zijn dan vaak weinig of kortstondig vocaal. Op sommige locaties werd de specht wel gezien maar niet gehoord. Hier komt bij dat het afspelen van het geluid lang niet altijd soelaas biedt. Soms zit de man-specht boven je in een boom zonder te reageren op het afgespeelde geluid. Het is dus goed mogelijk dat Mibo's op sommige locaties kunnen zijn gemist. Soms wijzen winterwaarnemingen van deze standvogel op die locaties hier ook op.

Drenthe bleef vrij lang verstoken van Mibo's, terwijl de provincie rijk is aan bossen. De meeste bossen zijn echter naaldbossen, hoofdzakelijk aangeplant tussen 1900 en 1950. De in deze bossen aanwezige loofbomen zijn ouder geworden, waardoor ze langzaam steeds meer geschikt werden voor Mibo's. Ook veranderd bosbeheer in de afgelopen decennia, waarbij oude loofbomen vaak niet worden gekapt en dood hout wordt getolereerd heeft hiertoe bijgedragen. Grote (oude) loofbossen zijn er niet in Drenthe en de meeste Mibo's zijn vastgesteld in kleine

oude loofbossen op landgoederen en havezaten, in parken bij dorpen en in gebieden met veel oud loofgeboomte in lanen, singels en houtwallen.

Drenthe ligt landschappelijk enigszins geïsoleerd ten opzichte van de grote verspreidingskernen van Mibo's in Twente en aansluitende westelijke gebieden in Overijssel en Gelderland en in Duitsland is dit het geval met betrekking tot de gebieden bij Bentheim en noordelijker in de streek Aurich-Oldenburg (Gedeon *et al.* 2014, Sovon-vogelatlas 2013-15). Vanuit deze gebieden moeten vaak grote, vrijwel open (veenkoloniale) landschappen worden overgestoken en dat gaat bij deze standvogel kennelijk minder snel dan uitbreiding via bosrijke gebieden. In de opmars van de Mibo in Drenthe is geen eenduidige zuid-noord of oost-west tendens te bespeuren, ook niet in de waarnemingen van vóór 2017. Ze zitten meest in de oudste loofbossen waar die ook liggen in Drenthe.

Hier dringt zich de vergelijking op met bosvogels als de Bosuil en de Boomklever, ook standvogels, die zich nog maar vijftig jaar geleden met enkele territoria schuchter in Drenthe hadden gevestigd (van Dijk & van Os 1982). Hun populatie is inmiddels uitgegroeid tot 150-250 respectievelijk 3000-4000 territoria (van Dijk *et al.* 2017). Dit lijkt veel op de manier waarop Boomklevers Drenthe aanvankelijk koloniseerden. 25 jaren na de vestiging zat de toen langzaam tot ca 250 paren toegenomen populatie Boomklevers vrijwel uitsluitend in oude loofbossen. In de tien volgende jaren breidde de stand zich explosief uit tot ca 2500 paren en raakten ook minder geschikt geachte habitats volop bezet. Of het zo'n vaart zal lopen met de Mibo valt te betwijfelen, maar een toekomstige Drentse populatie van Mibo's van meer dan 150 territoria is thans voorstelbaar. En wie had 25 jaar geleden kunnen voorspellen dat er nu al meer dan 20 territoria van Mibo's in Drenthe zouden zitten!

Dank

De tellers worden bedankt voor hun bijdrage aan de inventarisatie: Dick Aarsen, Maarten van der Aart, Pauline Arends, Erik Bloeming, Peeke Boelhouwer, Henk Bosman, Egbert Braam, Bart van Buren, Hans Dankbaar, Arend J. van Dijk, Rinus Dillerop, Martijn van der Ende, Popke Graansma, Niels Grobben, Gerben ter Haar, Chris Heideveld, Ronald Hogenhout, Bob Hogeveen, Ronny Huls, Joop Kleine, KNNV, Hans Krol, Wim Laning, Jan Lok, Willem van Manen, Dirk Marissen, Gerard Meijers, Hero Moorlag, Ben L.J. van Os, Aaldrik Pot, Jaap Ruiten, Jannes Santing, Ton Schoenmaker, Dick Schoppers, Patrick Snoeken, Tonnie Sterken, Harry Talen, Christiaan Teule, Henri Timmer, Jeroen Vinke en Koos van Zegeren.

De volgende mensen worden bedankt voor het doorgeven van hun waarnemingen: Ben van As, Theo Bakker, Gijs Baller, Johan Barth, Bertus Bats, Wigbolt Been, Rob Bijlsma, Egbert Boekema, Egge Boerma, Jannes Boers, Alje van Bolhuis, Willem Bosma, Jaap Bouwman, Gijs Bouwmeester, Klaas Bouwmeester, Christian Braam, Willem Braam, Jeroen Breidenbach, Rik Brouwer, Ada Bugel, Thijs Buiting, Ab van der Burg, Nienke Cleveringa, Hans Dekker, Richard van Dellen, Pieter Denijs, Jan Dijk, Enno Ebels, Radboud Echten, Andre-Willem Faber, Henk Gazan, Andre Goedhart, Theo van de Graaf, Cor Grabijn, Jac Hamers, Chaim Have-

man, Lisette Heikoop, Bouke Hiemstra, Albert Hinkema, Bart Hoekstra, Rudie Huiting, Albert de Jong, Gerrit Kiekebos, Roy Kleukers, Rob Koekoek, Herman Kolker, Marleen Koning, L. Kooistra, Marina Kraaij, Irene Lodder, Bert Logtmeijer, Peter Logtmeijer, Metske van der Maar, Inge Maijer, René Manger, Carl Maurits, Heleen Medema, Guido Meeuwissen, Luc Middendorp, G.A. Molenaar, Ronald Mollink, R. Morsink, Tseard Mulder, Wim Nap, Aleid Nijhoff, Ronald Nuiver, Rudy Offereins, Martin Olthoff, Klaas Ophoff, Ben L.J. van Os, Edzard Osinga, Sjoerd Osinga, Bart-Jan Prak, Marina Pruyzers, René Reijntjes, R. Riemersma, Paul Ruiters, T Satink, Mark Scheper, Koert Scholten, Henk Schut, Jasper Schut, Willem Sillius, Leen Smits, Wim Snoeken, Willem Steenge, Machteld Strijkert, Gert-Jan Swaving, Maudy Swieserijn, Johan Tichelaar, Karin Uilhoorn, Sandra van der Veen, Theo van Veenendaal, Paul Verhagen, Okko Vos, Jan Vriend, Eddie de Vries, Harmen van der Wal, Nittert van de Water, Kai Waterreus, Ipe Weeber, Erica van der Weerd, Edwin de Weerd, Wim Westerhof, Micha Wieland, Bob Woets en Bertil Zoer.

Henk Sierdsema (Sovon) wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van de kaart met potentieel geschikte bosgebieden voor Mibo's en Ruud van Dongen voor het leveren van de geluidsopnames die in het veld gebruik konden worden. Fotografen Paul Ruiters en Gerrit Kiekebos stelde fraaie foto ter beschikking. Tenslotte is dankbaar gebruik gemaakt van aanvullingen op de tekst door Arend J. van Dijk.

Summary: Schoppers E. 2018. Middle Spotted Woodpecker *Dendropicos medius* as a breeding bird in Drenthe in 2017-18.

A census of breeding Middle Spotted Woodpeckers in Drenthe in 2017-18 revealed in total 22 territories (19 in 2017, 19 in 2018; Table 1, Fig. 2). The census was focused on in most cases scattered parts of mature deciduous woodland (mainly oak), totalling about 3500 ha. In half of the 22 locations territories were found 2017 as well as in 2018. Most observations were of calling males, pairs or adults in suitable habitat and in 2018 for the first time a nest with young was found in an oak at a height of 13 m. Drenthe is colonised relatively late, as compared to more eastern and southern areas in The Netherlands. This could be due to larger areas poor of trees, the birds have to cross before reaching the well wooded Drents Plateau. Within Drenthe the first birds show a strong preference for particular suitable and old woods, regardless of the location of these woods.

Literatuur

- Bijsma R.G. & Brandsma M. 1997. Een territoriale Middelste Bonte Specht *Dendrocopos medius* op Berkenheuvel. Drentse Vogels 10: 62-65.
- Boele A., van Bruggen J., Hustings F., Slaterus R., Vergeer J.-W. & van der Meij T. 2018. Broedvogels in Nederland in 2016. Sovon-rapport 2018/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Dijk van A.J., Dijkstra B. & Ottens H.-J. 2017. Vogels in Drenthe in 2013-2015. Drentse Vogels 31: 1-145.
- Dijk van A.J. & van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.

- Dongen van, Ruud, Sierdsema Henk, Bakhuizen Jan Joost & Hulsebos Ben 2009. Over het inventariseren van middelste bonte spechten. Document 30-3-2009, 4 pag.
- Gedeon K., Grüneberg C., Mitschke A., Sudfeldt C., Eikhorst W., Fisher S., Flade M., Frick S., Geierberger I., Koop B., Kramer M., Krüger T., Roth N., Ryslavy T., Stübling S., Sudmann S.R., Steffens R., Völker F., & Witt K. 2014. Atlas Deutscher Brutvogelarten. Atlas of German Breeding Birds. Stiftung Vogelmonitoring Deutschland und Dachverband Deutscher Avifaunisten, Münster.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Sovon Vogelatlas 2013-15 (in voorbereiding). <http://www.vogelatlas.nl/atlas/soorten>.
- Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Adres: Vaargeul 167, 9732 JW Groningen

Foto 2. Middelste Bonte Specht 10 april 2017 in De Braak Paterswolde inspecteert nestholte (Gerrit Kiebos). *Middle Spotted Woodpecker, inspecting nesting hole.*